

Esélyegyenlőség a nyelvoktatásban

A diszlexia kifejezés egyre inkább bekerül a köztudatba, de vajon tudjuk-e pontosan, mi történik valójában, és mire volna szüksége az érintett tanulóknak az idegennyelv-elsajátítás során? Ez a hiánypótló kötet erre keresi a választ többéves kutatómunka eredményeit összegezve. Elméleti és gyakorlati útmutatót nyújt a folyamat minden résztvevőjének szemszögéből. A nyelvtanulással kapcsolatos jelenlegi problémák mellett sikertörténeteket is felvonultat.

Az ELTE Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékén 2006-ban alakult az Esélyegyenlőség a nyelvoktatásban kutatócsoport, melynek vezető kutatói Kormos Judit, Kontráné Hegybíró Edit, Csizér Kata és Sarkadi Ágnes voltak. A fogyatékkal élő vagy tanulási zavarral küzdő, elsősorban diszlexiás és siket diákok nyelvtanulási folyamatát térképezték fel három éves munkával. Ennek egyik eredményeként született meg ez a könyv, amelyben a részképesség-zavaros nyelvtanulók problémáit taglalják, közülük is elsősorban a diszlexiás tanulókkal foglalkoznak. A rendkívül alapos kutatómunkának köszönhetően pontosan kirajzolódik, hogy ma Magyarországon mi történik a nyelvtanulóval, amíg a kezdeti diagnózistól a különböző nyelvtanulási helyzeteken át (szerencsés esetben) eljut az érettségiig vagy a nyelvvizsgáig.

A bevezetésben a szerkesztők bemutatják magát a kutatást, amely két részből állt. Az első fázisban az érintett diákokkal készítették interjúkat, kérdőíves és idegennyelv-tudást mérő vizsgálatot. Felmérték nyelvtanulási motivációjukat és attitűdjeiket, stratégiáikat és problémáikat. Részletes beszámolókat találunk ezekről a kérdésekről a könyv 3–6. fejezetében.

A második kutatási fázisban a nyelvtanárok szemszögéből közelítették meg a kérdést: hogyan látják ezen nyelvtanulók problémáit, milyen bevált módszereket, technikákat alkalmaznak. Két kérdőíves vizsgálat és óramegfigyelésekkel kiegészített interjúk értékeléséről olvashatunk, valamint néhány sikeresen működő nyelv-

oktatási programról közölnek esettanulmány (7., 8. és 9. fejezet).

A könyv erénye, hogy feltár olyan általános jellegű problémákat a diszlexia/részképesség-zavar kérdéskörével kapcsolatban, amelyekkel a pedagógusok a gyakorlatban már találkoztak, mélyebb összefüggéseiket azonban eddig még nem ismerhették meg. Az egyik ilyen terület a diagnosztizálás körüli sok anomália, mely többek között a Sarkadi Ágnes által írt második fejezetben, a nyelvtanulással kapcsolatos jogok bemutatásakor kerül előtérbe. A nevelési tanácsadók által kiállított szakvélemény „beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségek” (BTM), illetve a szakértői és rehabilitációs bizottság „sajátos nevelési igény” (SNI) kategóriája a tanuló további sorsát eltérő irányba tereli, és az iskola számára is más-más törvényi kötelezettségeket ír elő. Hivatalosan diszlexiássá csak SNI státusszal válhat a tanuló, ugyanakkor Sarkadi megfigyelése szerint mindkét intézmény által kiállított szakvélemény tartalmazhatja a 'diszlexia' szót. Ez azért lehetséges, mert hiányzik az egységes diagnosztikai protokoll az olvasási zavar és az olvasási nehézség elkülönítésére. Így nehezen várható el, hogy az iskola igazgatója felelős döntést tudjon hozni az egyes tantárgyak vagy tantárgyrészek értékelése alóli felmentés ügyében. Külön kitér a kutató a 2007-es felülvizsgálatok utáni áldatlan állapotokra, melyek azt eredményezték, hogy a tömeges visszaminősítés után (10 606 fő került ki az SNI kategóriából!) az addig felmentett tanulók hirtelen megjelentek a nyelvtanárok óráin.

A tanárok ismereteinek pontosításához járul hozzá, hogy a könyvben a kutatók megpróbálják összegezni a az alapvető összefüggéseket. Az első ilyen tanulmány Gósy Máriáé, aki ugyan nem vett részt az Esélyegyenlőség a nyelvoktatásbankutatócsoport munkájában, de témája, az olvasási folyamat ismertetése, alapvető fontosságú a könyv további fejezeteinek megértéséhez. Felhívja a figyelmet arra, hogy az olvasási zavarok nem izoláltan jelentkeznek, hanem gyakran beszédpercepciós, illetve más rész-képesség-zavarokkal társulhatnak. Ez lehet az oka annak a jelenségnek, hogy a diszlexiás tanulók szóbeli feleletei is az elvárt szint alatt maradnak.

Kormos Judit és Mikó Anna a diszlexiások és nem diszlexiások nyelvtanulásának különbségeit vizsgálva azt állapította meg, hogy – a korábbi kutatások eredményeinek megfelelően – súlyos problémákat okoz az eltérő fonológiai feldolgozás, verbális munkamemória-használat és a szerialitás érzékelése. Ezek a különbségek a nyelvtanulás szinte minden rész-területét befolyásolják, és összeadódva az évek során jelentős lemaradáshoz vezetnek. A nyelvtanárok tehát külön fejlesztő

foglalkozásokat javasolnak a diszlexiásoknak idegen nyelvből is.

A tanároknak állandó fejtörést okoz a megfelelő értékelés. Hatványozottan igaz ez a különféle vizsgák, különösképpen a

nyelvvizsgák esetében, ahol szintén szükség volna egységes szabályozásra. Jelenleg sem a diagnózist felállító szakemberek nem ismerik a nyelvvizsgák menetét, sem a vizsgaközpontok nem tájékozottak a tanulási zavarokkal kapcsolatban. Ezekkel a gondokkal külön fejezetben foglalkozik Kormos Judit, Sarkadi Ágnes és Kálmos Borbála, akik kutatásukban összehasonlították a magyar és külföldi nyelvvizsgáztatási gyakorlatot. Részletesen elemzik, melyek azok a kedvezmények, amelyek a diszlexiások esélyegyenlőségét biztosítják ugyan, de nem juttatják őket jogosulatlan előnyhöz, ezáltal a vizsga érvényessége nem kerül veszélybe.

Sarkadi Ágnes, Kormos Judit és Kontra Edit két kérdőíves vizsgálata felhívja a figyelmet arra, hogy a diszlexiával kapcsolatban különféle vélekedések és attitűdök élnek

A könyv erénye, hogy feltár olyan általános jellegű problémákat a diszlexia/részképesség-zavar kérdéskörével kapcsolatban, amelyekkel a pedagógusok a gyakorlatban már találkoztak, mélyebb összefüggéseiket azonban eddig még nem ismerhették meg. Az egyik ilyen terület a diagnosztizálás körüli sok anomália, mely többek között a Sarkadi Ágnes által írt második fejezetben, a nyelvtanulással kapcsolatos jogok bemutatásakor kerül előtérbe. A nevelési tanácsadók által kiállított szakvélemény „beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségek” (BTM), illetve a szakértői és rehabilitációs bizottság „sajátos nevelési igény” (SNI) kategóriája a tanuló további sorsát eltérő irányba tereli, és az iskola számára is más-más törvényi kötelezettségeket ír elő. Hivatalosan diszlexiássá csak SNI státusszal válhat a tanuló, ugyanakkor Sarkadi megfigyelése szerint mindkét intézmény által kiállított szakvélemény tartalmazhatja a 'diszlexia' szót.

a nyelvtanárok fejében. A kutatás eredményei már megjelentek egyszer a *Pedagógiai Szemle* 57. számában, ez az írás annak a tanulmánynak egy új adatokkal bővített

változata. Feltárták, hogy a diszlexia első-sorban a nagyközségi általános iskolákban tanító nyelvtanárok számára okozza a legtöbb problémát, és legkevésbé a gimnáziumi nyelvtanárok érintettek a kérdésben. A diszlexiás tanulókkal kapcsolatban megfogalmazott negatív vélemények konkrét oktatási helyzetekhez kötődtek: a nyelvtanárok a diszlexiások kedvezményekkel való visszaélését, az órai inaktivitást, valamint az órai jelenlétüknek a többiekre való negatív hatását emelték ki mint a tanítás hatékonyságát hátráltató tényezőt. Egy másik vizsgálatban megfogalmazott panasz ugyanakkor a diszlexiások részéről, hogy a tanárok nem differenciáltan tanítanak, és nem nyújtanak külön segítséget a nyelvtanulás során.

Csizér Kata kutatása a diszlexia és a nyelvtanulási motiváció közötti kapcsolatra irányítja a figyelmet. A nyelvekhez való érdeklődően pozitív hozzáállást gyorsan felváltja az átélt kudarcok miatti fásultság. A nyelv-tanulási tapasztalatok feldolgozása során döntően negatív kép bontakozott ki az iskolai nyelvitanításról, azonban a sok negatív élmény mellett a kutatók bemutatnak követhető példákat is. Kontráné Hegybiró Edit és Kormos Judit már kipróbált, eredményesnek bizonyult módszereket és technikákat ajánl. Különösképpen jónak ítélik a multimodális, több érzékszerv bevonásával járó tanítási gyakorlatot, melyet a tanuló a fejlesztőfoglalkozások során is átél.

Ehhez kapcsolódik a könyv utolsó fejezete is, amely Kormos Judit, Orosz Veronika és Szatzker Orsolya terepen végzett megfigyeléseit tartalmazza. A cél annak tanulmányozása volt, hogyan működnek különböző környezetben a diszlexiás nyelv-tanulók számára speciálisan kialakított programok. Az osztálytermi megfigyelések, a nyelvtanárokkal és diákokkal készített interjúk három helyszíne egy Európai Nyelvi Díjjal jutalmazott vidéki általános iskola, egy budapesti állami szakközépiskola és egy alapítványi gimnázium volt; két utóbbi intézmény tanulási nehézségekkel küzdő tanulókkal foglalkozik.

A megfigyelések során bebizonyosodott, hogy léteznek olyan nyelvórák, ame-

lyeket a diákok szeretnek, és ahol tanulási zavaruk ellenére sikerélményhez jutnak. Ehhez a teljesség igénye nélkül a következők járultak hozzá:

A tanárok számos technikai eszközt használtak. Az interaktív tábla lehetővé tette, hogy a visszahúzódozó tanulók is bekapcsolódjanak az órákba, és a hiperaktív gyerekek figyelmét is lekötötte.

A haladás üteme lassabb volt az átlagosnál, sok ismétlődő feladattal, amelyekhez a tanárok nagyon sok kiegészítő anyagot alkalmaztak.

A modernnek számító kommunikatív nyelvoktatás által elhanyagolt drilleket a tanárok szükségesnek látták, csakúgy, mint a szabályok explicit tanítását. Amellett foglaltak állást, hogy nemcsak magát a nyelvet kell tanítani, hanem a nyelvről is ismereteket kell közölni. (Bár a gyakorló nyelv-tanárnak érdekes kérdés, a kutatók nem tértek ki az elemzésben arra, hogy a tanárok és a diákok mikor és milyen mértékben használták az anyanyelvet, és mikor váltottak célnyelvre.)

A munkaformák közül mind a tanulók, mind a tanárok a pármunka és a csoportmunka fontosságát és előnyeit hangsúlyozták. A társas készségek fejlesztése mellett a diákok ennek szorongásoldó szerepét is kiemelték.

A részképesség-zavaros tanulók rövidebb ideig tudnak koncentrálni és hamarabb elfáradnak, ezt figyelembe véve a tanárok által alkalmazott változatos feladatok átlagos hossza 5–10 percnél nem volt több. Minden órán sor került játékra, amely a feszültségoldás és pihenés mellett az addig tanult újabb gyakorlását szolgálta.

A terepmunka tanulságai szerint a diszlexiások tehát megtaníthatók idegen nyelvekre. Közülük sokan le tudják tenni a nyelv-vizsgát vagy az emelt szintű érettségét. Tanításuk során a két kulcsfontosságú elem a tanár elfogadó attitűdje és felkészültsége. Ezeken felül a támogató iskolai háttér is elengedhetetlen. A tanárnak a gyógy-pedagógussal, a pszichológussal és az igazgatóval csapatban kell dolgoznia. A diszlexiás tanulók felmentése tüneti kezelés, a tanár pillanatnyi gondját – esetleg – megoldja, de

a probléma lényegét nem érinti, mert a társadalomnak szüksége van nyelveket értő és beszélő állampolgárokra.

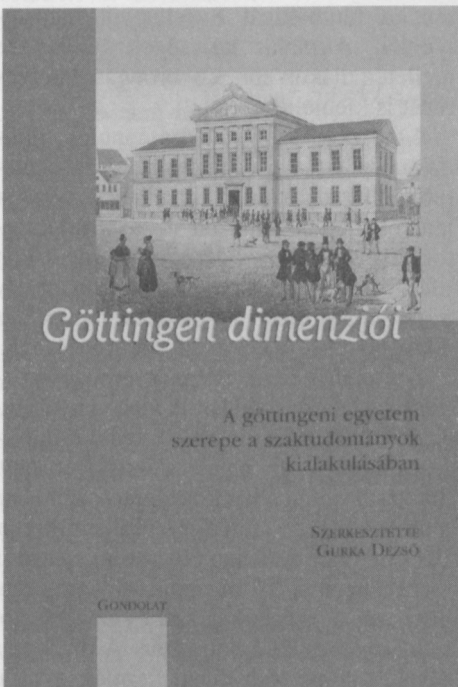
A könyvet mindazoknak az oktatási szakembereknek ajánlom, akik a részképesség-zavaros, ezen belül a diszlexiás tanulók életében sorsdöntő szerepet játszanak: gyakorló tanároknak – nyelvtanároknak és más tárgyat oktatóknak egyaránt –, de haszonnal forgathatják a fejlesztőpedagógusok, illetve a nyelvizsgaközpontok döntéshozói is. Ajánlom továbbá minden

leendő nyelvtanárnak, hiszen ha a tanárképző intézményük képzési tervében nem szerepel, legtöbbjük csak hiányos ismeretekkel rendelkezik e témáról.

Kormos Judit és Csizér Kata (2010, szerk.): *Idegen nyelv-elsajátítás és részképesség-zavarok*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

Adorján Mária

ELTE, Nyelvpedagógia Doktori Iskola

A Gondolat Kiadó könyveiből